

HOITOSUUNNITELMA HELSINKI, LAUTTASAARI

Myllykallio, II maailmansodan puolustusvarustus

Muinaisjäännösrekisterikohde 1000020163, muu kulttuuriperintökohde
Helsingin kaupunginmuseo/Heini Hämäläinen

Johdanto

Tämä on hoitosuunnitelma toisen maailmansodan aikaiselle puolustusvarustukselle. Kyseessä on ilmapuolustuksen tykkipatteri. Kohde sijaitsee lounais-Helsingissä Lauttasaassa, enemmän saaren länsiosassa avokallioisella kalliomäellä, joka on nimeltään Myllykallio (Kvarnberget). Kohde on Museoviraston ylläpitämässä muinaisjäännösrekisterissä statukseltaan muu kulttuuriperintökohde.

Lauttasaaren Myllykalliolla toimi 6.10.1939 – 22.4.1940 raskas Ilmatorjuntapatteri 69 aseistuksenaan kaksi 76 mm:n it-kanuunaa. Myöhemmin 17.6.1941 – 29.7.1944 Myllykalliolla toimi raskas Ilmatorjuntapatteri 4, "Lautta" nimeltään. Patterin aseistuksena oli kuusi ilmatorjuntakanuunaa 76 ltk 31¹. Yksi näistä kanuunoista on pystytetty Lauttasaaren ilmapuolustuksen muistomeriksi, joka paljastettiin 12.6.1980.

Kallion päällä on useita patterin betonisia tykkiasemia sekä muita tykkipatteriin liittyviä rakenteita (tarkempi kuvailu kappaleessa Kohteen sijainti ja ympäristö). Kalliomäen hyvistä näköaloista eri suuntiin kertoo myös se, että Myllykalliolla sijaitsi Krimin sodan aikana (1853–1856) optinen lennätinasema, mutta tästä ei näy rakenteita maastossa.

Kohteen hoito yhteistyössä Lauttasaaren Lahnalahden leikkipuiston kanssa

Kohteelle laaditaan hoitosuunnitelma, sillä Helsingin kaupungin leikkipuisto Lahnahti on kiinnostunut ottamaan Myllykallion linnoitealueen hoidettavakseen Helsingin kaupunginmuseon hallinnoiman Adoptoi monumentti –toiminnan puitteissa. Leikkipuisto sijaitsee osoitteessa Lauttasaarentie 40–42, (00200 Helsinki), mikä on linnuntietä noin 600 metrin päässä ilmatorjuntapatterin alueesta itään. Kulttuuriperintökohteen hoitotoimiin osallistuminen on mitä mainioin tapa tutustuttaa lapset oman lähiympäristön menneisyyteen sekä välittää tietoa kulttuurikohteiden tärkeydestä.

Kohteen sijainti ja ympäristö

Puolustusasema sijaitsee Lauttasaaren länsiosassa ympäristöstään kohoavalla melko avoimella kalliomäellä, mäen korkeimmalla laella sekä lakialueen pohjoislaidalla, missä rinne alkaa jo laskea pohjoiseen. Kulttuuriperintökohde rajauksen koko on noin 130 – 180 metriä pidemmän mitan ollessa pohjois-eteläsuunta. Myllykallion kalliomäkeä kiertävät väylät Isokaari etelässä, Myllykalliontie pohjoisessa ja Puistokaari lännessä ja ympärillä on eri-ikäistä kerrostaloasutusta, koulu sekä kirkko.

¹ ltk=ilmatorjuntakanuuna.

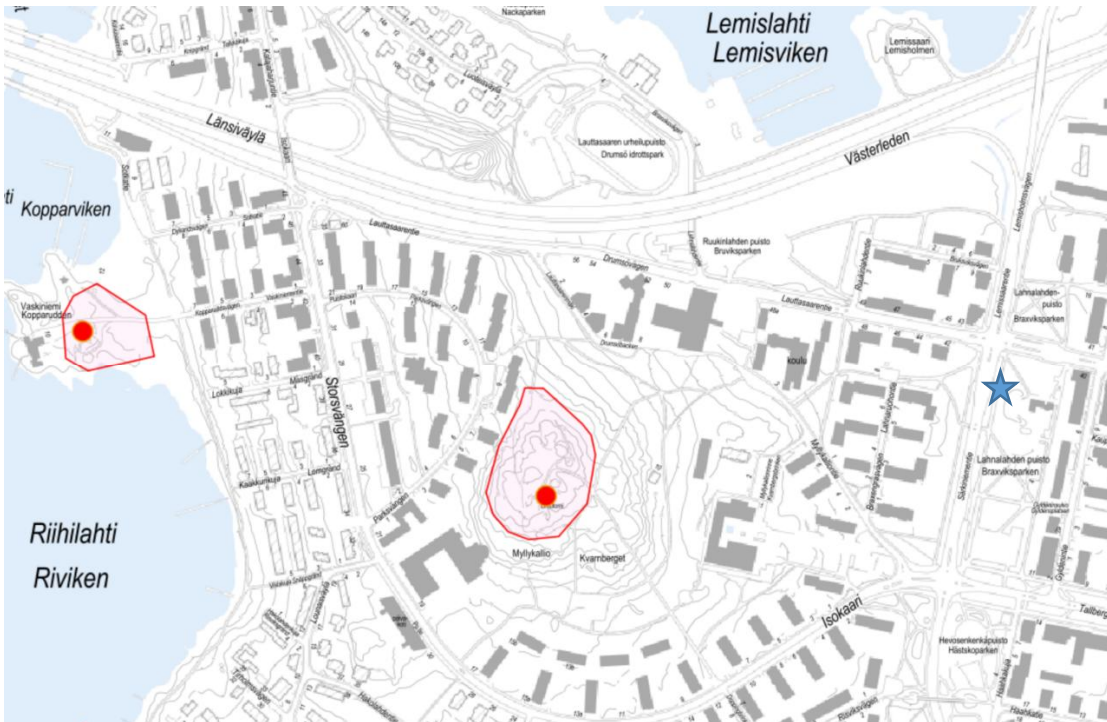

Kuvassa Helsingin kaupungin sähköinen opaskartta, johon on punaisella rastilla merkitty Lauttasaarella Myllykalliolla sijaitsevan II MS iltatorjuntapatterin sijainti. Lauttasaari sijaitsee lounais-Helsingissä. Lähde: <http://paikkatietovipunen:10058/#>

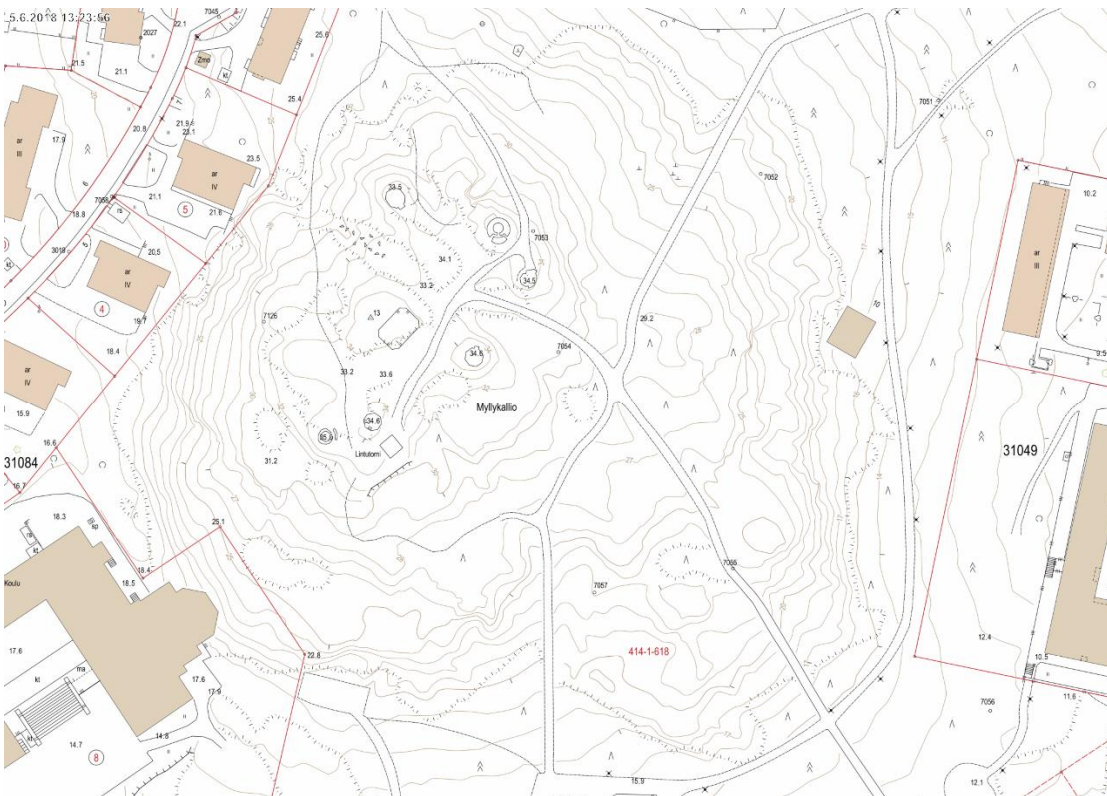
Kohde sijaitsee Lauttasaaren uudesta metroasemasta noin 650 metriä suoraan länteen. Kohde on helposti saavutettavissa eri suunnista katuja ja kevyen liikenteen väyliä pitkin. Linnoitealueella risteilee runsaasti polkuja ja alueella on helppo liikkua.

Kallion laella huomion kiinnittää lintutorni ja tykkipatterin rakenteita sijaitsee lintutornin juurella sekä sen pohjois- ja koillispuolella siellä täällä kallioalueella. Alueella on yhden kanuunan lisäksi seitsemän betonista tykkiasemaa tai tykin jalustaa. Monissa jalustoissa on jäljellä vielä tykin kiinnityspultit. Kallion pohjoisrinteessä on betonisen suojarakenteen jäännökset. Rakenteesta on ilmeisesti johtanut portaat kallion alla sijainneeseen ammuskellariin, mutta näitä ei maastokäynnillä havaittu. Suojarakenne on osittain täytetty kivilouheella ja maa-aineksella. Kallion länsirinteessä on kivilouhetta, jolla on mahdollisesti peitetty ammuskellariin johtanut rotko.

Kohteen keskikoordinaatit ovat $P = 6671058$; $I = 381505$ (ETRS-TM35FIN). Kohteen muinaisjäännösrekisteritunnus on 1000020163. Myllykallio on Lauttasaaren korkein paikka, lakialue sijaitsee vajaat 35 m meren pinnan yläpuolella. Lintutornista näkee hyvin tykkipattereiden rakenteita ja tornista on avarat maisemat eri suuntiin.

Kuvassa ote Helsingin kaupungin sähköisestä kantakartasta, johon on Museoviraston muinaisjäännösalueet -rajausten pohjalta merkitty Myllykallion ilmatorjuntapatterin aluerajaus (kuvassa keskellä). Lännemmässä näkyy myös Vaskiniemessä sijaitsevien 1800-luvun jälkipuoliskon patterin sekä 1. maailmansodan aikaisen maarintaman patteri no 116:n aluerajaus. Sininen tähti merkkää Lahnelahden leikkipuiston sijaintia. Lähde: <http://paikkatietovipunen:10058/#>

Kuvassa ote Helsingin kaupungin sähköisestä kantakartasta. Kartalla kallion laella oleva nelikulmainen kuvio on lintutorni ja kohteen rakenteet sijaitsevat sen ympärillä ja pohjoispuolella (pyöreähköjä kuvioita). Lähde: <http://paikkatietovipunen:10058/#>

Maisema ja kasvillisuus

Yleisilme linnoitealueen ympäristössä on varsin avoin maasto. Alueella kasvaa mäntyjä, eri-ikäistä lehtipuustoa, lajeina esim. koivuja, haapaa, vaahteraa ja pihlajia. Terttuseljaa kasvaa myös. Matalampana kasvillisuutena kasvaa putkikasveja, horsmaa ja heinäkasveja. Kallioympäristö on pitkälti paljas ja niukkalajinen. Mäen alarinteilla kasvaa enemmän puustoa. Alueella on komeita kelomäntyjä.

Eläimistö ja luontoarvot

Kohde on mainittu linnustollisesti arvokkaana kohteena nimeltä Myllykallion metsä (noin 9 hehtaaria) Helsingin kaupungin intranetin paikkatiedoissa koskien arvokkaita luontokohteita. Linnustollisesti arvokas alue kattaa käytännössä koko linnoitealueen ja kallioaluetta hieman laajemmaltikin. Kyseessä on arvoluokka III:en kuuluva kohtalaisen arvokas lintualue. Alue on kuvattu seuraavalla sivulla olevassa ilmakuvassa.

AVAINTEKIJÄT: Keskellä kaupunkia oleva rauhallisempi metsälaikku. Talvella havaitaan pöllöjä ja tikkoja

PESIMÄLINNUSTO: kivitasku, sirittäjä, puukiipijä, pikkutikka.

MUUTTOLINNUSTO: Alueella merkitystä erityisesti talvella, jolloin tikkoja ja pöllöjä havaitaan siellä melko säännöllisesti. Lintutornissa seurataan aktiivisesti muuttoa.

Linnustollisesti arvokas kohde nimeltä Myllykallion metsä kuvassa violetilla rajattuna. Kuvan lähde on Helsingin kaupungin kartat ja paikkatietojen arvokkaat luontokohteet -tietokanta: <http://paikkatietovipunen:10058/applications/ltj/reports/kohderaportti.aspx?id=180737>.

Linnoitealueen kanssa päällekkäin osuu myös 'geologisesti tai geomorfologisesti arvokas kohde, arvokas kallioalue, Myllykallio'. Kohteen geologinen arvo on kohtalainen ja alueesta sanotaan, että se on maisemallisesti merkittävä kallioalue. Sijainti on: Lauttasaari, Myllykallion huippu. Koko 150 m x 200 m. Huipulla tykkiasema. Tila vuonna 2015 hyvä.

Kuvassa rajaus 'arvokas metsäkohde nimeltä Lauttasaari, Myllyvuori'. Kuvan lähde on Helsingin kaupungin kartat ja paikkatietojen arvokkaat luontokohteet -tietokanta: <http://paikkatietovipunen:10058>

Kolmas Helsingin kaupungin intranetin paikkatiedoissa mainittu luontoarvo liittyy metsään. Alueen rajaus näkyy yllä olevassa kuvassa. Myllykallion alue on arvokas metsäkohde nimeltä Lauttasaari, Myllyvuori. Alueella on kallio-, jyrkänne- ja louhikkometsää. Kohde sisältää Metsälain 10 §:n mukaisia erityisen tärkeitä elinympäristöjä sekä Luonnonsuojelulain 29 §:n mukaisia suojeltuja luontotyyppisiä. Alueella kasvaa vanhaa kalliomännikköä, reunoilla lisäksi kuusia ja lehtipuita. Alueella on mäntykeloja. Alueen kasvillisuus on kalliometsien tavanomaista niukkaa peruslajistoa.

Kohteen edustavuudesta sanotaan mm.: Alue on asutusalueen keskellä sijaitseva kallioalue, jossa on vanhoja eläviä mäntyjä, sekä mäntykeloja. Alue on paikoin luonnontilaisen kaltainen. Suurimmalla osalla aluetta kasvillisuus on kulunutta. Luonnonsuojelun kannalta alueella on arvokkainta paahdeympäristö ja mäntylahopuu. Alueen sijainti asutuksen keskellä ja sen mukanaan tuoma virkistyskäyttö kuitenkin vähentää alueen arvoa jonkin verran ja esimerkiksi puuston uudistuminen on hankalaa. Kohdassa Mahdolliset hoito- ja ennallistamistoimenpidesuosituksukset sanotaan, että ei toimenpidetarvetta.

Luontoarvojen lisäksi koko Lauttasaaren pohjois-osa, Myllykallio mukaan lukien, on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi.

Hoitohistoria

Muinaisjäännösten hoitorekisterin perusteella Myllykallion ilmatorjuntapatteria ei ole hoidettu aiemmin.

Kulutus ja käyttömahdollisuudet

Kallion huipulla on lintutorni, jolle on jonkin verran kävely- ja pyöräilyliikennettä. Alueella risteilee jonkin verran polkuja. Lähistöllä oleva asutus tuo runsaasti käyttöpainetta Myllyvuorelle ja kallioalueet tulevat pysymään melko kasvittomina, ellei kulkua ohjata poluille, mikä voi olla melko mahdotonta. Kallioalue on muuta ympäristöä korkeammalla ja tämä houkuttelee ihaillemaan maisemia kallion huipulta. Paahdeympäristön ja lahoppuun säilyttäminen kuitenkin onnistunee alueella käyttöpaineesta huolimatta².

Kuva Myllykallion lakialueen lintutornista länteen. Maisema on avara ja maastossa näkyy lintutornin länsipuolella oleva ilmatorjunnan tykkipatterin betonirakenne. Kuva H. Hämäläinen/HKM 6.6.2018.

Varustus

Kohteella ei ole infotaulua.

² Lähde: Helsingin kaupungin kartat ja paikkatietojen arvokkaat luontokohteet -tietokanta: <http://paikkatietovipunen:10058>

Hoito-ohje

Hoitotoimissa on huomioitava alueen pesivä linnusto. Alueen luonnehdinnoissa ja arvoluokituksissa korostetaan alueen luontotyyppiä, paahdeympäristöä ja kelopuita. Niinpä hoitotoimet pidetään niin vähäisinä, että alueen luontoarvot eivät vaarannu. Hoitoalueeksi rajautuu luontevasti kulttuuriperintökohteen aluerajaus (kasto kartta sivulla 3). Alue sisältää ilmatorjuntapatterin betonisia rakenteita sekä niiden lähiympäristön. Itse tykinjalustojen lisäksi rakenteisiin sisältyy suojahuoneen jääne linnoitealueen pohjoispäässä.

Kohteen hoidossa on huomioitava myös, että kohteen adoptoivat eli ottavat hoitaakseen alle kouluikäiset. Kohteen hoidon tarkoitus on ennen kaikkea tutustuttaa Lahnalahden leikkipuistolaiset omaan lähiympäristöönsä ja sen historiaan. Toiminnan tarkoitus on tiedon välittäminen ja mukava yhdessä tekeminen oman lähiympäristön siisteyden hyväksi. Tämän johdosta hoitotoimien tavoitteeksi voi asettaa esimerkiksi alueen siistinä pitämisen. Alueelta poistetaan roskia ja siivotaan linnoitteen rakenteisiin kertyneitä risuja ja oksia. Toki mahdollisuuksien mukaan voidaan katkoa vaikkapa pientä lehtipuiden (koivu, leppä, pihlaja) vesakkoa ja terttuseljaa pattereiden betonirakenteista ja muuratuista kivirakenteista.

Kuvassa yksi alueen tykkipattereista, joka sijaitsee heti muistopatterin luoteispuolella. Betonirakenteista voi poistaa pensaita ja pieniä vesoja, jotka haittaavat sen näkyvyyttä. Koska alue on eroosiolle ja kulutukselle altis, maata paikoillaan pitävä matala kasvillisuus on syytä jättää rauhaan. Kuvaussuunta länteen. Kuva H. Hämäläinen/HKM 6.6.2018.

Kuvassa sama patteri kuin yllä. Rakenteet ovat varsin siistejä eikä roskiakaan alueella juuri näy. Tämän johdosta kevyet hoitotoimet riittävät kohteelle. Kuvaussuunta itään. Kuva H. Hämäläinen/HKM 6.6.2018.

Linnoitealueen koillisosassa on betonisen suojarakenteen jäännökset. Rakenteesta puuttuu katto ja rakenteen sisäosaan on kasvanut varttuneita puita. Näitä puita ei kaadeta, mutta rakenteen ympäristöön jääneitä lahoppuita voi siirtää hieman kauemmaksi rakenteista.

Kuvat alla ja seuraavalla sivulla. Linnoitealueen koillisosassa olevan betonisen suojarakenteen jäännökset. Rakenteen ympäristössä on lahoppuita, joita voi siirrellä hieman etämmälle rakenteesta. Kuvaussuunta lounaaseen. Kuvat H. Hämäläinen/HKM 6.6.2018

Lahnalahden leikkipuistolaisten ohella tavoite olisi saada toimintaan mukaan myös leikkipuistolaisten vanhempia. Tässä tapauksessa voisi ajatella, että nuoria puita poistettaisiin (aikuisten toimesta) linnoitteen rakenteista. Joihinkin pattereiden betonirakenteisiin on ehtinyt kasvaa nuoria lehtipuita ja vesoja. Näitä voi poistaa, ennen kuin ne rikkovat betonirakenteita pahemmin. Ympäristön kuvailuissa korostetaan alueen luontoarvoja, niinpä hoitotoimet rajataan vain linnoitteen rakenteissa kasvavaan kasvillisuuteen ja vesoihin. Vesakon ja nuoren lehtipuuston poisto on perusteltua myös rakenteiden näkyvyyden kannalta.

Kuvassa on tykinjalusta lintutornista hieman koilliseen. Mahdollisuuksien mukaan nuoret koivut voi poistaa rakenteen päältä. Kuvaussuunta itään. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 6.6.2018.

Kuvassa on sama rakenne kuin edellisessä kuvassa. betonirakenteen päälle on alkanut kasvaa pieniä lehtipuiden taimia, joita voi poistaa ennen kuin ne venähtävät kookkaiksi. Myös horsmaa voi katkoa pois. Kuvaussuunta länteen. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 6.6.2018.

Jos on tarpeen, niin alueen kookkaamman puuston hoito ja poisto on suunniteltava yhdessä kaupunkiympäristö-toimialan rakennukset ja yleiset alueet –palvelun ylläpito-palveluiden metsävastaavien (entinen rakennusvirasto) kanssa. Heidän kanssaan on myös sovittava hoitotoimien alussa puujätteen ja roskan kasaamispaikoista, mistä ne on helppo kuljettaa pois.

Mikäli patterin betonirakenteisiin juurtuu kasvillisuutta, niin sitä voi poistaa. Kuvaussuunta lintutornista länsi-luoteeseen. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 6.6.2018.

Pattereiden rakenteista voi niittää tai saksia korkeaa heinää matalammaksi. Näin rakenteet tulevat paremmin esille. Kuvaussuunta etelään. Kuva Heini Hämäläinen/HKM 6.6.2018.

Kuvassa ilmatorjuntakanuuna, joka on pystytetty Lauttasaaren ilmapuolustuksen muistomerkiksi. Kuvaussuunta pohjoiseen. M. Heikkinen 25.10.2017.

Kooten voi todeta, että ottaen huomioon alueen luontoarvot sekä adoptoijat, varsin vähäiset hoitotoimet riittävät kohteelle. Hoitotoimet koostuvat lähinnä ympäristön siistinä pitämisestä sekä mahdollisuuksien mukaan vesakon ja nuoren puuston poistamisesta linnoitteen rakenteista. Myös korkeaa ruohoa ja peittäviä kasveja voi leikata pattereiden rakenteista.

Adoptoinnissa on enemmän kyse kulttuuriympäristökasvatuksellisista tavoitteista kuin siitä, että kohteella tehtäisiin tavoitehakuista, säännöllistä maisemanhoitoa. Kaupunginmuseo on erittäin iloinen, että Helsingin kaupungin leikkipuistotoiminta on lähtenyt innolla mukaan Adoptoi monumentti –toimintaan. Toivon mukaan myös muiden alueiden leikkipuistot lähtevät mukaan adoptointiin. Hyvän saavutettavuuden, turvallisuuden ja helppokulkuisen maaston johdosta Myllykallion kohde sopii mainiosti Lahnalahden leikkipuistolaisten hoidettavaksi.

Helsingissä 20.6.2018 Heini Hämäläinen/Helsingin kaupunginmuseo

LÄHTEET

Raportit

Markku Saari 2005: LAUTTASAAREN LINNOITUSLAITTEETJA MUUT KOHTEET. Inventointikertomus 2005.

Sähköiset lähteet

Museovirasto, Kulttuuriympäristö rekisteriportaali, muinaisjäännösrekisteri.

https://www.museoverkko.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx?sovellus=mjreki&taulu=T_KOHDE&tunnus=1000013711

Helsingin kaupungin intranet - Kartat ja paikkatieto - Paikkatietovipunen